

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİSTAN TARİHİNİN BİLİNMEYENLERİ

Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür
Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı

Editör

Prof. Dr. Muallâ Uydu Yücel
Araş.Gör. F. Aysel Dıngıl Ilgın

ÖTÜKEN

Haçlılar Karşısında İlk Türk Lideri: Sultan I. Kılıçarslan*

Birsel KÜÇÜKSİPAHİOĞLU**

1. Sultan I. Kılıç Arslan'ın İznik'e Gelişi ve İlk Faaliyetleri

Anadolu fatihi ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleymanşah'ın oğlu olan Sultan I. Kılıç Arslan, dağılan Türk birliğinin kurulması, Bizans İmparatorluğu'na karşı güçlenme çabası ve ülkesini genişletme gayretleri ile dik-katleri üzerine çekti. Onun 1096 yılından başlayarak Türkleri Anadolu'dan atmak için gelen Haçlı ordularıyla mücadelesi olağan üstü bir kahramanlık gösterisiydi ve aynı zamanda Haçlılar'ın karşılaştığı ilk Türk lider olması bakımından da önemliydi.

1085 veya daha önce dünyaya geldiği düşünülen Sultan I. Kılıç Arslan'ın, babası Süleymanşah'ın Antakya'yı fethetmeye gittiği sırada yanında bulunduğu ve Süleymanşah'ın Tutuş ile mücadelesi esnasında 1086 yılında hayatını kaybetmesi sonrasında Antakya'da kaldığı bilinmektedir. Ancak Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın 1086'da bölgeye gelmesi ve dönüşünde onu da yanına alarak İsfahan'a götürmesi ile Kılıç Arslan Antakya'dan ayrılmış, İsfahan'da yaşamaya başlamıştır ve bu esnada annesi ve kardeşi Kulan Arslan da yanındadır. Kılıç Arslan ancak Melikşah'ın 1092'de ölümünden sonra Sultan Berkıyruk'un izniyle İsfahan'dan ayrılarak yanında kardeşi Kulan Arslan ile birlikte İznik'e gelmiş ve şehri idare eden Ebu'l-Gazi tarafından kendisine şehir verilerek 1093 yılından itibaren İznik merkezli Türkiye Selçuklu Devleti'ni yönetmeye başlamıştır.

* "The First Turkish Leader Against The Crusaders: Sultān Kilij Arslan I", *Şarkiyat Mecmuası*, XXVI (2015/1, s. 63-83'de yayımlanan makalenin Türkçesidir.

** Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Haçlı kaynaklarının kendisinden Süleyman diye bahsettikleri Kılıç Arslan'ın ilk faaliyetleri, dağılmış Türk birliğini sağlamak ve ardından bölgede yayılma ve güçlenme çalışmalarını başlatmaktı. Bu siyasî politikası da onu kaçınılmaz olarak Bizans İmparatorluğu ile karşı karşıya getirdi. Nitekim sultan, Emir Muhammed'i ordu komutanı olarak atadı ve 1093 yılında imparatorluğa ait Güney Marmara kıyılarına yollayarak imparatorluktan buraları almasını emretti. Kyzikos ile Apollonias şehirlerini işgal eden Muhammed'e karşı imparator, Aleksandros Euphorbenos kumandasında bir filo yollayarak karşı koymaya çalıştı. Bizans Tarih yazarı Anna Komnena'ya göre bu esnada donanma hazır olmadığından imparator elinde ne kadar gemi varsa bunlardan bir filo oluşturmaya çalışmış ve askerleri gemilere bindirerek Türklere karşı göndermişti. Bu filo sayesinde Apollonias'a giren imparatorluk güçleri 6 gün boyunca şehri kuşatsa da iç kalede mücadelesini sürdüren Muhammed'e karşı hiçbir şey yapamayarak geri çekilmek durumunda kalmışlardı. İmparatorluk güçlerinin ayrıldığını gören Muhammed onların bölgeyi terk etmesine fırsat vermeden büyük bir yenilgiye uğrattı. Aleksandros'un böyle davranmasında Muhammed'e yardıma gelen Türklerin olması ve bu birleşik güce karşı imparatorluk birliklerinin yetersiz kaldığının anlaşılmasında rol oynamıştı.¹

Kılıç Arslan, imparatorluk ile mücadelesini sürdürürken aynı zamanda İzmir ve çevresine hâkim olan ve Bizans aleyhine genişleme faaliyetlerinde bulunan Türk Beyi Çaka'nın kızı ile evlenerek durumunu güçlendirmeye gayret etti. Ancak imparator, Kılıç Arslan'ı kendi yanına çekmeye çalışarak her zaman uyguladığı taktiğe başvurmak suretiyle, Çaka Bey ile sultanın arasını açmaya uğraştı. Kılıç Arslan'a gönderdiği mektupta onun sultanlığı babasından aldığını belirtmekte ve Çaka'nın imparatorluğa karşı geldiğini ama onunla başa çıkamayacağını söyleyerek, asıl hedefinin sultanın bizzatıhî kendisi olduğunu ifade etmekteydi. Bu nedenle Kılıç Arslan'ın sultanlığının tehlikeye girdiğini söyleyen Aleksios, barış veya savaşla Çaka'yı yola getirmesi hususunda sultana tavsiyede bulundu. Bu mektuptan çok endişelendiği anlaşılan Kılıç Arslan, Çaka'nın kendisi için sorun olabileceğini düşündüğünden, Abydos'u kuşatmakta olan Çaka'ya karşı harekete geçti. Aynı anda imparatorlukta Konstantinos Dalassenos komutasında gönderdiği donanma ile Çaka'yı denizden sıkıştırmaya başladı. Çok zor durumda kalan Çaka Bey, sultanla anlaşmak için onun yanına gitti. Anna Komnena'nın kaydına göre Çaka Bey, Kılıç Arslan'ın imparatorla anlaşacağını biliyordu. Kılıç Arslan tarafından dostça

¹ Anna Komnena, *Aleksiad*, Çev. Bilge Umar, İstanbul 1996, s. 206 vd. Ayrıca bkz. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993, s. 95-97; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara 1996, s. 15-16.

karşılanan Çaka Bey sultanla aynı sofrada yemek yerken Kılıç Arslan tarafından öldürüldü. İmparatorluk ile Kılıç Arslan'ın dostluğu Çaka'nın ölümünden sonra uzun süreli olmadı. Zira İmparator Kumanlarla mücadele ederken Kılıç Arslan komutasındaki Türkler Bithynia bölgesine, Sapanca Gölü civarına akınlar düzenlemeye başlamışlardı. Bu akınlar İzmit'i tehdit ettiğinden Aleksios yeni bir proje hazırlığına girişti. İmparator, İzmit ve civarına dayanan Türk akınlarına mani olabilmek için Sapanca Gölü'nün güneyinden başlayıp sahile doğru uzayan bir hendeğin varlığını tespit etmiş bunun daha derin kazılması emrini vermişti. Hendeği gölün suyu ile doldurup kanal haline getirmeyi ve bu sayede Türklerin bölgeye girmesini engellemeyi düşünmekteydi. Ancak Haçlılar'ın gelişi bu projenin gerçekleşmesine mani oldu.²

2. Sultan I. Kılıç Arslan ve Haçlılar'la Mücadelesi

İmparator Aleksios, Türklerle daha rahat mücadele edebilmek için İmparator VII. Mikhail zamanında (1071-1078) Batı'dan istenen askerî yardımı tekrarlamak zorunda kalmıştı. Zira imparator sadece kendi gücü ile Türklerle mücadele edemeyeceğini bilmekte ve onları Anadolu ile Yakın Doğu'dan atmanın en etkin yolu olarak Batı'dan alacağı yardıma güvenmekteydi. Batı ise bu teklifi, yüz binlerle ifade edilen ordular göndermek suretiyle Haçlı Seferi'ne dönüştürdü. 1095 yılında Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde yaptığı çağrı Haçlı Seferleri'nin temelini teşkil etti. Bu çağrıyla hareket eden ordular sefere çıkarak 1096 yılından itibaren imparatorluk başkenti İstanbul'a gelmeye başladı. İmparatorluk tarafından boğazdan karşıya geçirilen Haçlılar, Türklerle Anadolu ve Yakındoğu'dan atmak için ülke içinde yürüyüşe geçti. Onların karşısına çıkan, tepki veren ve onları durdurmaya uğraşan ilk Türk lideri ve sultanı I. Kılıç Arslan oldu. Sultan, azim, cesaret, ileri görüşlülük ve kararlılıkla hareket ederek Haçlılar'a karşı olağanüstü bir kahramanlık sergiledi.

2.1. Sultan I. Kılıç Arslan ve Drakon Savaşı

Kılıç Arslan'ın Haçlılar'la ilk karşılaşması Birinci Haçlı Seferi'nin ana ordularından önce yola çıkan Pierre L'Hermite'in ordusuna karşı yaşandı. 1096 yılı Temmuz sonu veya Ağustos başında İstanbul'a gelen bu ordunun Türkler karşısında hiçbir şey yapamayacak kadar beceriksiz olduklarını fark eden İmparator Aleksios, üstün savaş yetenek ve taktiklerine sahip olan Türklerin, bu Haçlılar'ı kısa sürede yok edebileceklerini fark ederek onlara asıl ordular gele-

² Anna Komnena, s. 269-271, 301-302. Ayrıca bkz.: Turan, a.g.e., s. 97-98; Demirkent, a.g.e., s. 17-19.

ne kadar Boğaz'ı geçmemelerini çünkü Türkleri yenecek güçleri olmadığını belirtti.³ Ancak daha sonra imparator, bu ordunun İstanbul'da yaptığı taşkın hareketler yüzünden bir an önce karşıya Anadolu yakasına geçirilmesini emretti.

6 Ağustos 1096'da boğazdan geçirilen Haçlılar yağmacı ve saldırgan hareketlerine devam ederek 1096 sonbaharında Yalova yakınındaki Kibotos (Çiveto) askerî karargâhına geldi. Bu onların Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınırlarına geldiklerinin de göstergesiydi. Burada bulundukları sürede bile Aleksiös gönderdiği elçilerle arkadan yola çıkmış büyük Haçlı ordularının gelişine kadar bu karargâhta kalmayı, hiçbir yere ayrılmamayı ve Türklerle asla bir çatışmaya girmemeyi ısrarla Pierre'e tembihlemekteydi. Her ne kadar Pierre İmparatorun sözüne itaat edeceğini bildirse de yanında bulunan güruha söz geçirmesi güç görünüyordu. Zaten ilk andan itibaren Haçlılar Aleksiös'un sözlerine aykırı hareket edeceklerini belli etmişlerdi. Haçlılar bundan sonra Eylül Ayından itibaren tamamen Türklerin topraklarına girdi ve Türkiye Selçuklu Başkenti İznik ve civarına saldırılarda bulundu. Fransız Haçlılar Türklerle ait hayvan sürülerini çalarken, Hristiyan tebaya da zalimce davrandılar. Anna Komnena'nın ifadesine göre, bebekleri mızraklara geçirip kızartarak yerken, büyüklere de akla hayale gelmeyecek işkenceler yaptılar⁴.

Kılıç Arslan ilk kez bu şekilde Haçlılar'dan haberdar oldu ve onlara karşı bir birlik gönderse de istenen neticeyi alamadı. Bundan sonra sultan aşamalı olarak Haçlılar'a karşı koymaya çalıştı. Alman ve İtalyanlardan oluşan bir Haçlı grubunun Kserigordon isimli bir kaleyi ele geçirmesi ve burada bulunanları öldürmeleri üzerine sultan ok ve yayı çok iyi kullanabilen 15.000 Türk askerini yanına alarak karşı koymaya çalıştı. Bir rivayete göre de İlhan unvanlı komutanı Muhammed'i görevlendirmişti. Türkler, Eylül sonlarında Kserigordon önlerine gelerek kaleyi kuşatma altına aldı ve Haçlılar'ı susuz bırakarak onlara zor anlar yaşattı. Bu bir stratejiydi ve başarılı olarak uygulanmıştı. Kaynakların belirttiğine göre Haçlılar burada atlarını ve eşeklerini keserek kanını içerken, aynı zamanda kıyafetlerini lağımlara sarkıtıp suyunu içmeye çalıştı. Üstelik nemli toprakları kazıp, içine yatarak üstlerini toprakla kapatıp serinlemeyi denedi. Hatta birbirlerinin avuçlarına idrarlarını yapıp içmek suretiyle susuzluklarını gidermeye uğraştı. Bu arada din adamları onlara cesaret verici

³ Anna Komnena, s. 306; *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum*, RHC. occ., III, s. 121, çev. Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, Oxford 1962, s. 2 vd. Ayrıca bkz. Birsal Küçüksipahioğlu, "Türklerle Haçlılar'ın İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı", *Tarih ve Uygurluk İstanbul Dergisi*, İstanbul 2013, S. 3, s. 45-46.

⁴ Anna Komnena s. 306; *Gesta Francorum*, RHC. occ., III, s. 121- 122, çev. 3.Krş. Küçüksipahioğlu, *Türklerle Haçlılar'ın İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı*, s. 47.

konuşmalar yaparak, morallerini yüksek tutmak için çaba sarf etti. Kuşatma sekiz gün sürdü ve sonunda Haçlılar teslim olmak zorunda kalarak kalenin kapılarını açtı. Bununla birlikte Türkler, esas darbeyi Haçlılar'a 21 Ekim 1096'da Drakon'da vurdu. İznik'e doğru yürüyüşe geçen bu güruha karşı yol boyunca tuzaklar hazırlayan Türkler, Drakon denilen ormanlarla kaplı bir vadede onlara pusu kurdu. Burası Kibotos karargâhına 5 km. uzaklıkta bulunmaktaydı. Haçlılar vadinin girişine girdikleri anda, Türklerin ok yağmurlarına maruz kalarak ne olduğunu anlamadan atlarının üzerinden düşmeye başladı. Çaresizlik ve endişe içinde, şaşkın bir halde oradan oraya koşuşturan Haçlılar, Türklerin disiplinli strateji ve taktığıyla ilk kez bu kadar yakından karşılaşmış ve çoğu hayatını kaybederken bir kısmı da kaçarak canını güçlükle kurtarabilmişti. Böylece Kılıç Arslan liderliğindeki Türkler, daha en başında Haçlılar'a bu toprakların sıradan topraklar olmadığını, buradan geçmenin kolay olamayacağını cesaret ve kararlılıkla göstermiş oldu⁵.

2.2. İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması ve Sultan I. Kılıç Arslan

Kılıç Arslan'ın Haçlılar'la ikinci karşılaşması başkenti İznik'in Birinci Haçlı Seferi'nin ana orduları tarafından 14 Mayıs-18 Haziran 1097 tarihleri arasında kuşatılması ile oldu. Papa II. Urbanus'un Clermont'ta yaptığı konuşmanın tesiriyle Hugue de Vermandois, Aşağı Lorraine Dükü Godfroi de Bouillon, Güney İtalya Normanlarının reisi Bohemund, Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles, Normandia Dükü Robert, Blois Kontu Etienne, Flandre Kontu II. Robert'in liderliğinde yola çıkan Birinci Haçlı Seferi ordularının Anadolu'daki yürüyüşleri esnasında ilk kuşattıkları yer, Türkiye Selçuklu Başkenti İznik oldu. Bu esnada Haçlılar'ın yanında İmparator Aleksios tarafından Manuel Butumites komutasında gönderilen askerî birlikte bulunmaktaydı. Sultan I. Kılıç Arslan bu sırada şehirde olmayıp, Ermeni Gabriel'in elindeki Malatya'yı ele geçirebilmek için bölgeye gitmişti. Her ne kadar Sultan, Haçlı ordularının geldiğini öğrenmiş olsa da sayılarının az olduğunu düşündüğü bu orduların ülkesini tehdit edebileceğini ve başkenti İznik'e kadar gelebileceklerini tahmin etmemişti. Onun böyle bir karar vermesinde Drakon Savaşı'nda kazandığı zaferin de etkisi bulunmaktaydı. Bununla birlikte Kılıç Arslan yine de haberi öğrenir öğrenmez, hemen öncü bir birlik gönderdi, ardından da bizzat kendisi Malatya kuşatmasını kaldırarak yola çıktı. Sultanın gönderdiği birlikler şehri kuşatan Haçlılar'a karşı taarruzda bulunarak şehre girmeye çalıştılsa da sonuç alınamadı ve sultanın beklenmesi uygun görüldü. Bu

⁵ Küçüksipahioğlu, *Türklerle Haçlılar'ın İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı*, s. 48- 50.

sırada Kılıç Arslan'ın eşi ve çocuklarının da içinde bulunduğu İznik'teki Türk garnizonu, kuşatmanın başından beri kendilerine sürekli mektuplar gönderecek, şehri imparatorluğa teslim etmeleri hususunda telkinde bulunan Manuel Butumites kumandasındaki Bizans askerî birliği ile iletişime geçerek teslim şartlarını görüşmeye başladı. Manuel, İznik'in imparatorluğa verilmesi hususunda ısrarını sürdürürken, şehrin teslimi sağlandığı takdirde imparatorun hediyelerle kendilerini ödüllendireceğini belirtmekteydi. Ancak bu görüşmeler devam ederken, Sultan I. Kılıç Arslan'ın İznik'e gelmekte olduğu haberi ulaştı ve bu nedenle iki taraf arasındaki görüşmeler sona erdi. Gerçekten, Sultan 21 Mayıs 1097'de şehre vardığında Raymond St. Gilles'in konuşlandığı güney surları tarafına taarruzda bulundu, ancak Haçlılar'ın kalabalık olması yüzünden geri çekilmek zorunda kaldı. Bu, Sultan ile ana orduların ilk karşılaşmasıydı ve Sultanın bu esnada Haçlılar'a verdiği korku bile yetmişti. Zira bundan sonra Haçlılar'ın, mücadele sırasında şehit düşen Türklerin kafalarını keserek mancınıklarla şehre attıkları, bir kısmını ise surların üzerinde dolaştırarak Türk garnizonunun moralini bozmaya çalıştıkları görüldü.

Kılıç Arslan geri çekilirken, içerideki Türk garnizonuna kendilerine uygun olanı yapmaları hususunda tavsiyede bulunmuştu. Haçlılar Sultanın uzaklaşmasından sonra kuşatmayı daha da şiddetlendirdi. Ancak 5 km uzunluğunda ve çok güçlü olan surların tahrip edilmesi veya yıkılması mümkün olmuyordu. Sonunda Raymond St. Gilles ile onun yanında yer alan Adhemar, yaptıkları mancınıklarla bulundukları sur kesiminde yer alan Gonatas adında bir kuleyi yıkmaya çalıştı. Ancak yıkılan yerler Türkler tarafından hemen onarılmaktaydı. Haçlılar bunca çabaya rağmen şehri ele geçiremeyince, İmparator Aleksios'tan yardım istemeyi uygun gördü. Bunun üzerine imparator Gemlik'e gönderdiği gemilerle Haçlılar'a yardıma çalıştı. Bu gemiler Gemlik'te arabalara yüklenerek İznik Gölü'ne bırakıldı ve bu sayede Türklerin kuşatmanın başından beri yardım aldıkları göl yolu kapatılmış oldu. İznik'teki Türk garnizonu, bundan sonra göl yolu kapatıldığından yardım alma ümidini kaybetti ve şehrin Haçlılar'ın eline geçmesini istemediklerinden İmparatorluk Kumandanı Manuel Butumites ile yeniden temasa geçerek İznik'i imparatorluğa teslim etme müzakerelerine başladı. Gerçekten 18 Haziran gecesi İznik imparatorluğa teslim edildi. Böylece Haçlılar'ın haftalarca süren kuşatması neticesiz kalmış ve şehir Bizans'ın olmuştu. Bu durum Sultan Kılıç Arslan için acı bir gelişme olsa da, asla onu bitiren bir durum yaratmadı. Zira Türkler

daha iç bölgelere giderek kenetlenmeye ve Konya'yı başkent yaparak güçlenmeye çalıştı⁶.

2.3. Sultan I. Kılıç Arslan ve Dorylaion Savaşı

Kılıç Arslan'ın Haçlılar'la mücadelesi İznik'ten sonra Dorylaion'da da devam etti. Zira Sultan başkenti İznik'i bırakmayı bir türlü unutamamış ve bu nedenle Birinci Haçlı Seferi ordularının Anadolu içlerindeki ilerlemesini takip etmeye başlamıştı. Bu da onun ne kadar kararlı ve cesaretli olduğunu en açık deliliydi. Gerçekten 26 Haziran 1097'de İznik'ten ayrılan Haçlılar yollarına devamla Osmaneli'ye (Lefke) geldi. Bu esnada yanlarında, kendilerine yardım etmek ve ele geçirecekleri kentlerin yönetiminin imparatorluğa geçmesini sağlamak için Türk asıllı kumandan Tatikios'ta bulunmaktaydı. Haçlılar Osmaneli'de büyük ordularla hareket etmenin zor olduğunu gördüler orduyu iki kısma ayırıp bir günlük mesafe ile yola devam etmeyi uygun gördüler. Buna göre, Bohemund'un idaresinde, Robert de la Normandie, Etienne de Blois, Tankred ve Bizans birliklerinden oluşan birinci grup 29 Haziran'da; Raymond'un idaresinde Godefroi de Bouillon, Le Puy Piskoposu Adhemar, Hugue de Vermandois ve muhtemelen Robert de Flandre'dan oluşan ikinci grup ise bir gün sonra yola çıktı.

Bohemund ve yanındakiler yollarına devam ederken, Kılıç Arslan ve askerleri onları takip etmekteydi. Sultan, Danişmendli Gümüş Tegin ve Kayseri Beyi Hasan olmak üzere Anadolu'daki Türklerden etrafına topladığı kuvvetlerle birlikte Porsuk Vadisi yoluyla Haçlılar'dan daha önce Dorylaion'a gelip beklemeye başladı. Bohemund liderliğindeki Haçlılar 30 Haziran 1097'de Dorylaion yakınında yer alan Sarısu Ovası'na gelerek karargâhlarını kurdu ve etrafa adamlar göndererek çevreyi kontrol edip güvenliği sağlamaya çalıştı.

1 Temmuz 1097'de Kılıç Arslan komutasındaki Türkler sabah saatlerinde çılgınlık atarak, tepelerden inip Bohemund'un Haçlı karargâhını kuşattı. Türkler, uluyarak, çılgınlık atarak, bağırarak ve onların bilmediği bir dilde sözler

⁶ Anna Komnena, s.325 vd; Urfalı Mateos, *Vekayinâme*, çev. Hrant Andreasyan, *Urfalı Mateos Vekayinâmesi* (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), Ankara 1987, s. 190; *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum*, RHC. occ., III, s. 126-127, çev. 14 vd; Raimundus Aguilers, *Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem*, RHC. occ., III, s. 239-240, trc. J. H-L. L. Hill, *Raymond d'Aguilers*, Philadelphia 1968, s. 25-27; Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium*, RHC. occ., III, s. 332 vd, çev. R. Ryan, *Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, Knoxville 1969, s. 80 vd. Krş. Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, İstanbul 2007, s. 26 vd; I. Demirkent, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097)", *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler, Bildiriler, İncelemeler*, İstanbul 2007, s. 21- 42.

sarf ederek (Allahu Ekber sesleri) Haçlılar'ın üzerine doğru gelmiş ve Türk savaş taktiğini uygulayarak Bohemund ve yanındaki Haçlılar'ı ok yağmuruna tutup onlara göz açtırmamıştı. Türk okçuları yıldırım hızıyla oklarını attıktan sonra geri çekiliyor, yerlerini yeni gelen okçulara bırakıyorlardı. İlk kez karşılaştığı bu savaş taktiği karşısında ne yapacağını bilemeyen ve durumun ciddiyetini anlayan Bohemund hemen askerlerine savaşmak için hazırlanmalarını emretti⁷. Türklerin attığı oklarla çok zor durumda kalan Haçlılar kılıç ve mızrakla mücadele edebilmekte, sadece zırhı, miğferi ve kalkanı olanlar kendilerini Türklerden koruyabilmekteydi. Ama içlerinde üst düzey Haçlılar'ın da olduğu pek çok kişi hayatını kaybetti. Her taraftan Haçlılar'ın bağırma ve ağlama sesleri gelirken, Türkler de Haçlı kaynağının ifadesine göre, Kılıç Arslan ile büyüdükçe büyüyerek Haçlılar'a korku salmaya devam etti.

Türklerin şiddetle savaşması Bohemund'u endişeye sevkettiğinden, hemen arkadan gelmekte olan ikinci gruptaki arkadaşlarına Raymond, Godefroi ve diğerlerine haber gönderip derhal yardıma gelmelerini istedi. İkinci gruptakiler aldıkları bu haber üzerine hazırlıklarını ikmal edip yola çıkmaya hazırlanırken, her birinde Türklerden intikam alma duygusu çok belirgin olarak görülmekteydi. Sevinç ve ümit içinde Dorylaion'a gelen Haçlılar dağların, tepelerin ve her yerin Türklerle dolu olduğunu görünce çok şaşırdıysa da, kısa sürede birbirleriyle kenetlenerek güçlenmeleri ve savaş düzenlerini alarak Türklerle savaşmaya hazırlanmaları bu şaşkınlığı sona erdirdi.

Türkler ikinci orduyu görünce ne olduğunu anlayamamış ve onların ilk grupla birleşmesine engel olamamışlardı. Sultan Kılıç Arslan, buna rağmen uzun mızraklı, baştan aşağı zırhlı Haçlılar'la mücadelesini sonuna kadar devam ettirdi. Fakat daha fazla kayıp vermemek için geri çekilmeyi uygun buldu. Kılıç Arslan ve onun kahraman askerleri Dorylaion'da gösterdikleri insanüstü özveriye rağmen, Haçlı ordularını perişan edememiş ve seferi orada sonlandıramamışlardı. Ama onlara verdikleri korku ve endişe bile yetmişti. Üstelik sergiledikleri savaş ve uyguladıkları taktiklerle Haçlılar'ı adeta büyülemişlerdi. Eğer Haçlılar arkalarındaki gruptan takviye almamış olsalardı, Dorylaion bölgesi onların umutlarının ve bedenlerinin mezarı olacaktı. Zaten Haçlı tarihçisi Fulcherius da⁸ Kılıç Arslan karşısında yaşadıkları korkuyu diğer hiçbir Haçlı tarihçisinin vermeye cesaret edemediği şekilde anlatmakta ve "... Türkler, silâhları birbirine sürttürerek ve naralar atarak, vahşice bir ok yağmurunu üzerimize saldılar. Sersemleşmiş ve neredeyse ölmüş birçok yaralı ile biz derhal arkamızı

⁷ *Gesta Francorum, RHC. occ., III, s. 128, çev. Hill, s. 18; Tudebodus, RHC. occ., III, s. 182, çev. J. H-L. L. Hill, s. 34.*

⁸ *Fulcherius Carnotensis, RHC. occ., III, s. 335, çev. Ryan, s. 85. Krş. Küçüksipahioğlu, a.g.e., s. 33-34.*

dönüp kaçtık. Çünkü böyle bir savaş hiçbirimiz tarafından tanınmıyordu..... Hepimiz ağıldaki koyunlar gibi bir araya toplanmış, titreyerek ve dehşete kapılmış olarak herhangi bir yöne doğrulamayacağımız şekilde her taraftan düşmanlarca çevrilmiştik..... Orada çok büyük bir feryat semaları inletiyordu ki bu erkeklerin, kadınların, çocukların ve üzerimize saldıran kâfirlerin çılgınlıkları idi. Yaşama ümidi kalmamıştı” diyerek duygularını dile getirmektedir.

Sultan Kılıç Arslan ve askerleri Dorylaion’da Haçlılar’ı tamamen yok edemişti ama bundan sonrası için onlara yönelik uygulayacağı stratejiyi belirlemiştir. Artık Türkler Haçlılar’la meydan savaşına girmeyerek, gerilla savaşı ile yıpratacak, vur kaç taktiği ile hırpaladıktan sonra aşamalı olarak yok edilmelerini sağlayacaklardı. Bu Kılıç Arslan’ın ileri görüşlü olduğunu ve kararlılığının devam ettiğini göstermekteydi⁹.

2.4. 1101 Yılı Haçlı Seferleri ve Sultan I. Kılıç Arslan

Kılıç Arslan’ın Haçlılar’la mücadelesi 1101 yılı Haçlı Seferleri’nde de sürdü. Yine yüzbinlerle ifade edilen ordularla Anadolu’ya gelen Haçlılar Türkleri bölgeden atmayı ve kendilerine müstakil devletler kurmayı düşünüyorlardı. Hatta Haçlı kaynağı Albertus Aquensis’in belirttiğine göre niyetlerinde Bağdat’ı bile ele geçirmek vardı. Birbirinden ayrı yola çıkan bu üç ordudan birinci grubu oluşturan ilk gruptaki Lombardlar, 1100 yılı Eylül ayında Milano’dan hareket ederek 1101 yılı Mart ayında İstanbul’a ulaştı. İmparator Aleksios onları iyi karşılamış olsa da gelmeleri için hiçbir sebep olmadığını düşünmekteydi. Üstelik şehir surlarının dışında karargâh kurmalarına izin verdiği Lombardların kısa sürede başkente yönelik saldırgan hareketleri, İmparatoru daha da endişelendirmiş ve bu nedenle hemen onların İzmit’te bulunan karargâha gönderilmesini istemesine neden olmuştu. Birinci grubun diğer iki ordusu Alman İmparatoru IV. Heinrich’in Mareşali Konrad idaresindeki Almanlar ve Kont Etienne de Blois’nın komutasındaki Fransız Haçlı orduları da daha sonra buraya geldi. İmparator bu esnada Başkent İstanbul’da bulunan Toulouse Kontu Raymond St. Gilles’i danışman olarak onların yanına verirken, Tzitas komutasındaki 500 kişilik Peçenek birliğini de rehber olması için görevlendirdi.

⁹ Dorylaion Savaşı ile ilgili geniş bilgi için bkz.: Küçüksipahioğlu, “Sultan I. Kılıç Arslan’ın Eskişehir Yakınında Haçlılar’a Karşı Büyük Mücadelesi: Dorylaion Savaşı (1 Temmuz 1097)”, *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, İstanbul 2013, S.4, s. 135- 144.

Kudüs'e gitmek ve Anadolu'dan Suriye'ye giden yolu açık tutmak için sefere çıkmış olan bu ilk gruptaki Lombardlar, daha sonra fikir değiştirerek yönlerini Amasya ve Niksar'a çevirdi. Çünkü Danişmendli Gümüş Tegin tarafından esir edilmiş Antakya Haçlı Devleti'nin kurucusu Bohemund'u kurtarmayı ve o bölgelere sahip olmayı düşünüyorlardı. Onların bu fikrine itiraz edildiysé de Lombardlar'ı kararlarından döndürmek mümkün olmadı. Bu nedenle bu gruptaki Alman ve Fransızlar da onlarla hareket etmek durumunda kaldı.

Sultan I. Kılıçarslan, bu sıralarda Birinci Haçlı Seferi'ndeki durumundan çok daha iyi bir konumdaydı. Dört yıl içinde güçlenmiş, bakışı ve olayları değerlendirmesi farklılaşmıştı. Aynı zamanda Haçlılar'ın İstanbul'a gelişinden ve Anadolu'da izleyecekleri rotadan haberi vardı. Sivas, Amasya ve Tokat'ta hüküm süren Danişmendlilerin de durumu iyi olup, onlar da güçlerini artırmaya başlamışlardı. Üstelik bu iki Türk devleti arasında herhangi bir sorun bulunmamaktaydı. Haçlı tehlikesi Danişmendlileri de tehdit ettiğinden Kılıç Arslan'ın müşterek hareket etme teklifi olumlu karşılandı. Bu sebeple 1101 yılında Haçlı ordularına karşı mücadelede Sultan I. Kılıç Arslan liderliğinde Selçuklular, Danişmendliler ve Kılıç Arslan'ın yardım istediği Haleb Meliki Rıdvan, Seruc Emiri Belek ile Harran Emiri Karaca'nın müşterek gayreti görülecekti.

Lombard, Fransız ve Almanlardan oluşan ilk Haçlı grubu 3 Haziran 1101'de karargâhları olan İzmit'ten hareket ederek, aldıkları karar gereği Niksar'a doğru yola çıktı. Birinci Haçlı Seferi ordularının gittiği yol yerine Hacılar Yolu olarak adlandırılan İznik-Osmaneli-Gölpazarı-Nallıhan-Ayaş üzerinden 23 Haziran'da Sultan I. Kılıç Arslan'ın savaş politikası gereği boşalttığı Ankara'ya geldi. Haçlılar kendilerine karşı koyacak hiçbir güç bulamadıkları için kolaylıkla Ankara'yı ele geçirdi ve antlaşma gereği burayı Bizans imparatorunun temsilcisine teslim ettikten sonra Temmuz başlarında Çankırı'ya ulaştı. I. Kılıç Arslan, Haçlılar'ın gelişi esnasında az askerî olduğu için onlara hiçbir saldırıda bulunmadı ancak onların önü sıra çekilerek tarlaları, arazileri talan etti. Bu da I. Kılıç Arslan'ın Dorylaion Savaşı sonrası Haçlılar'la mücadelede belirlediği stratejiye uyduğunu göstermekteydi. Haçlılar Çankırı'da kaleyi ele geçiremediklerinden etrafı yağmalamak ve tarlalara saldırmakla yetindi. Çünkü Kılıç Arslan'ın diğer Türk beylerinden istediği yardım ulaşmış ve Haçlılar Türklere saldırmaktan çekinmeye başlamışlardı. Kılıç Arslan ve tüm beylerin askerlerinin sayısı Haçlılar'la mukayese bile edilemeyecek kadar az olup, 20-25 bin civarındaydı. Bu yüzden sayıları çok kalabalık Haçlılar'la bu orduların savaş yapması düşünülemeyeceğinden, Türkler Haçlılar'ın Çankırı'dan hareket ettikten sonra yürüyüşlerini zorlaştırmayı, öncü ve artçı birliklerine hücum etmeyi uygun buldu.

Kılıç Arslan liderliğindeki Türkler Danişmendli Gümüştegin, Artuklu Belek, Harran Emiri Karaca ve Haleb Meliki Rıdvan'ın 20000 kişilik askerleri Merzifon yakınlarında bir ovaya gelen Haçlılar'a birdenbire saldırıya geçti. Türklerin savaş naraları atarak kendilerine doğru geldiğini gören Haçlılar, şaşkınlık içinde hemen bir kamp oluşturmaya çalıştı. Kampın çevresine arabaları ve her türlü eşyayı yığarak siper haline getiren Haçlılar, kendileri de bu siperin arkasına sığındı. Onların bu hareketlerini gören Türkler hemen kampın etrafını sararak Haçlılar'ı ok yağmuruna tutup onlara göz açtırmadı. Ama kendilerinden on kat güçlü Haçlı ordusuna karşı daha fazla da bir şey yapamayarak geri çekilmeyi uygun gördü. Haçlılar durumlarının çok zor olduğunu düşünerek Türklerle yapılacak bir meydan savaşı ile durumlarının düzelebileceğini düşündüler. Nitekim 5 Ağustos günü sabahın erken vaktinde başlayıp akşama kadar süren savaş Türklerin savaş taktikleri ile Haçlılar'ın korkulu rûyası oldu. Her ne kadar iki taraf için de savaş kesin bir sonuca ulaşmasa da Türkler karşısında hiçbir şey yapamayacağını anlayan Haçlılar'ın geceleyin gizlice kaçmaları ile zafere dönüştü. Bu başarı ile moral bulan Türkler, onları takip ederek yakaladıkları Haçlılar'ı kılıçtan geçirdi. Kaçmayı başarabilenler ise Bizans'a ait olan Bafra ve Sinop'a gelerek ölmekten kurtuldu. Böylece büyük bir yenilgiye uğrayan ve ordularının çok büyük bir kısmını kaybeden Haçlılar'ın sağ kalabilenleri başta liderleri olmak üzere bitip tükenmiş bir halde İstanbul'a geri döndü. 1101 yılı Haçlı seferlerinin birinci ordusunun maneviyatı, Kılıç Arslan ve Türk beyleri karşısında aldıkları mağlûbiyetle tamamıyla çöktü. Bundan sonra Kudüs'e gitmek isteyenler İmparator Aleksios'un tahsis ettiği gemilere binerek yola çıktı.

1101 Yılı Haçlı Seferleri'nin ikinci grubunu oluşturan Nevers Kontu II. Guillaume'un komutasındaki Fransızlar da Sultan Kılıç Arslan'ın gazabına uğramaktan geri kalmadı. Haziran 1101'de İstanbul'a gelen Nevers Kontu II. Guillaume, birinci orduya yetişebilmek için hızlı bir şekilde harekete ederek Ankara'ya ulaştı. Burada birinci grubu bulamayınca Konya'ya doğru ilerleyen kont, yol boyunca Türk hücumlarıyla karşılaştı. Zira Merzifon'da Haçlılar'ı henüz bertaraf etmiş olan Kılıç Arslan ve Gümüştegin, ikinci grubun geldiğini öğrenince süratle gelerek, Haçlılar'ı Konya'ya varmadan yakalayıp hırpalamaya başlamışlardı. Bu nedenle Haçlılar sürekli Türk korkusu yaşayarak Konya'ya geldi ve Kılıç Arslan'ın başkenti Konya'nın surlarla çevrili olduğunu ve çok iyi korunduğunu görmelerine rağmen şehre yönelik başarısız saldırıda bulundu. Bundan sonra Konya'dan ayrılarak Güneye Antakya'ya doğru ilerleyen Haçlılar, Türklerin su kaynaklarını tahrip etmeleri yüzünden yol boyu susuzluk çekti. Susuzluk ve yorgunluktan bitkin düşen bu haçlı grubu ile

Türkler Ağustos ayında şiddetli bir savaşa tutuştu. Bütün gün devam eden savaş yine Türklerin zaferiyle sonuçlandı. Haçlılar'ın çoğu ölürken, bir kısmı da perişan halde kaçtı. Hatta kaçanlar arasında Nevers kontu II. Guillaume, kardeşi ve üst düzey askerleri de bulunmaktaydı. Böylece Kılıç Arslan liderliğindeki Türkler bu gruba da gereken cevabı vermiş, bu toprakların geçilmez olduğunu göstermişlerdi. Şimdi sırada 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nin üçüncü ordusu bulunmaktaydı.

Aquitania dükü IX. Guillaume ile Welf komutasında Doğu'ya gelen Fransız ve Almanlar, 1101 yılı Haziran başlarında başkent İstanbul'a geldikten sonra İzmit-İznik üzerinden Konya'ya doğru ilerleyerek Akşehir yakınında Selçuklu topraklarına girdi. Kılıç Arslan ve askerleri çok önceden onlardan haberdar olduklarından, aralarında Konya'nın da olduğu şehirleri boşaltmış, daha önceden yaptıkları gibi su kaynakları ve tarlaları kullanılamaz hale getirmişlerdi. Haçlılar su ve yiyecek bulamadıklarından, moral bozukluğu içinde yürüyüşlerini sürdürerek Eylül ayı başında Ereğli yakınlarına geldi. Sayıları çok fazla olan bu Haçlılar'la Kılıç Arslan, Gümüştegin, Karaca ve diğer Türk beyleri doğrudan savaşa girmemiş, onların güçten düşmesini beklemeye başlamışlardı. Hatta susuzluk içinde çaresiz kalan Haçlılar'ın nehre geleceklerini bildiklerinden pusuya yatmışlardı. Hakikaten nehri gören Haçlılar'ın suya doğru koşması Kılıç Arslan ve askerlerinin saldırmasıyla sonuçlandı. Aniden Haçlılar'ın karşısına çıkan Türkler attıkları oklarla onları şaşırttı. Zaten güçten düşmüş oldukları için Türklerle karşı koyacak gücü bulunmayan Haçlılar'ın çoğu ölürken bir kısmı da kaçmayı başarabildi. Böylece 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nin üç ordusu Türkler tarafından Anadolu'da imha edilmiş ve sefer burada sona erdirilmişti. 1101 Yılı Haçlı Seferleri, sayıları 200-450 bin arasında olan Haçlı ordularıyla, henüz yirmili yaşlarında olan Kılıç Arslan'ın liderliğindeki muhtemelen 20 veya 25 bin kişiden meydana gelen Türk ordularının ölüm kalım savaşıydı. Haçlılar'a karşı yapılan ve zafer ile sona eren savaşlarla Türkler olağanüstü bir başarıya imza atmış, adeta kahramanlık destanı yazmışlardı.

Kılıç Arslan liderliğindeki Türkler, 1101 Yılı Haçlı Seferleri ile Türklerin Anadolu'dan atılamayacağını, bu toprakların Türk yurdu olduğunu ispatlamış, buranın değil işgali, buradan geçmenin bile mümkün olamayacağını göstermişlerdi. Orduların Anadolu'da imha edilmesiyle Suriye'de bulunan Müslümanlar da Haçlı tehlikesinden kurtulurken, Doğu'daki Haçlı devletleri de bekledikleri yardımdan mahrum kalmışlardı. Kılıç Arslan ve yanındakiler birlik olmanın, tek yürek haline gelmenin, azim ve cesaretin ne büyük başarılar sağladığını ispatlamış oluyorlardı¹⁰.

¹⁰ Albertus Aquensis; *Liber Christiane Expeditionis pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymi-*

3. 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nden Sonra Sultan I. Kılıç Arslan ve Ölümü

Haçlılar'la savaştan sonra Kılıç Arslan yeni politikasını belirledi ve Bizans İmparatoru ile anlaşmak suretiyle ülkesinin topraklarını genişletmeyi düşündü. Niyetinde Büyük Selçuklular'a tâbi Doğu ve Güneydeki Türk devletlerini hâkimiyet altına alma bulunmaktaydı. Bunların arasında Âmid'de hüküm süren Yinal oğlu İbrahim, Siirt'te Kızıl Arslan, Ahlat'ta Sökmen, Harput'ta Çubukoğlu, Meyyâfârikîn'de Ziyaeddin ile Sivas, Amasya ve Tokat'ta hüküm süren Danişmendliler de yer almaktaydı ve özellikle bu iki Türk devleti yani Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler uzun zamandır birbirinin rakibi durumdaydı. Bunlar sadece 1101 yılı Haçlı Seferleri'nde birlik olarak Haçlılar'la mücadele etmiş ancak seferin bitiminde eski düşmanlık ve rekabet kaldığı yerden yine devam etmişti. Nitekim Danişmendli Gümüştegin tarafından Eylül 1102'de Malatya'nın alınması bu mevcut durumu iki taraf arasında daha da ağırlaştırdı. Çünkü Kılıç Arslan uzun süredir Ermeni Gabriel'in elinde olan bu şehri almak için uğraşmış, hatta Malatya'yı kuşattığı sırada Birinci Haçlı Seferi'nin ana ordularını umursamaz bir tavır içinde değerlendirmek suretiyle, başkenti İznik'i kaybetmek durumunda kalmıştı. Şimdi ise Malatya'nın Gümüştegin tarafından ele geçirilmesi onun açısından kabullenilmesi zor bir durum olarak görülmekteydi. Bu nedenle sultan Danişmendlilerin bu genişlemesine mani olmaya karar verdi. Ancak bundan önce Antakya Haçlı Prinkepsliği'ne sefer yapmayı düşündü. Çünkü Antakya Prinkepsi Bohemund, Gümüştegin tarafından esir edilerek Niksar'da hapse atılmıştı. Bu sebeple sultan onun yokluğundan faydalanarak, 1103 yılında Antakya üzerine harekete geçti. Onun bu hareketinde Haleb Selçuklu Meliki Rıdvan'ın da teşviki söz konusuydu. Zira Rıdvan, Bohemund'un yerine Antakya'yı idare eden Tankred tarafından tehdit edilmekte, özellikle Kuzey Suriye bölgesi ve imparatorluğa ait Çukurova Haçlılar'ın saldırısıyla karşılaşmaktaydı. Kılıç Arslan Antakya'ya yönelik seferi esnasında Maraş'a ulaştığında, Haleb'e haber yollayarak ordusunun ihtiyaçlarının karşılanması için tüccara izin verilmesini istedi. Sultanın bölgede olması ve Antakya'ya gitmekte olduğunun öğrenilmesi, halk nezdinde de büyük bir sevinçle karşılandı. Fakat bu Antakya seferi başarıyla sonuçlanmadı. Çünkü tam bu sırada Gümüştegin, Bohemund'u 100 bin dinar karşılığında serbest bırakarak seferin yarım kalmasına neden oldu. Gümüştegin'in bu hareketine çok kızan sultan, Gümüştegin'i cezalandırmak için geri döndü

tanae Ecclesiae, RHC. occ, IV, VIII, 1 vdd, s. 559 vd. Krş. J.L. Cate, "The Crusade of 1101", A History of the Crusades, Madison-Milwaukee-London 1969, I, s. 343 vd; Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul 1995, s. 17 vd.

ve yaptığı bir savaş ile onu ağır bir yenilgiye uğrattı¹¹. İbnü'l-Esir¹², Gümüştegin'in Bohemund'u serbest bırakmasını ve sonrasında Prinkeps'in intikam almak için Türk-İslâm dünyasına yönelik saldırı ve katliamlarda bulunmasının sorumlusu olarak Gümüştegin'i görmekte ve Müslümanların başına gelen bu felâketlerin, onun yaptığı tüm iyilikleri yok ettiğini ifade etmektedir.

Gümüştegin'in 1104 yılında ölümünün ardından Kılıç Arslan 1106'da Malatya'yı ele geçirdi. Bu sayede Danişmendlilerin nüfuzunu kırmış ve doğuya doğru sınırlarını genişletmiş oldu. Bundan sonra güneydoğuya doğru ilerlemek istedi ve 1106 yılında Urfa'yı kuşattı. Bu esnada Musul Valisi Çökürmüş'ün Harran'da bulunan adamları onu buraya davet ederek, şehri teslim etmek istediklerini bildirdi. Bu davet üzerine Kılıç Arslan Harran'a geldi ve şehri teslim aldıktan sonra, güçlü surlarını aşamadığı Urfa'yı bırakarak hastalandığı için bölgeden ayrıldı ve Malatya'ya, ardından Nusaybin'e gitti. Onun burada bulunduğu esnada Çökürmüş'e bağlılıklarını devam ettiren Musul ileri gelenleri tarafından şehre çağrılarak Musul'u teslim alması istendi. Zira bu süreçte, Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar tarafından Musul Çökürmüş'ten alınarak Çavlı'ya verilmiş ancak Çökürmüş'ün ölümü üzerine, kendisine bağlı olanlar burayı Çavlı'ya teslim etmek istemediklerinden Kılıç Arslan'ı çağırmışlardı. Gerçekten Kılıç Arslan şehre gelerek Musul'u teslim aldı ve ardından Muhammed Tapar adına okunan hutbeyi bırakarak kendi adına hutbe okuttu. Bu esnada 1104 yılında yapılan Harran Savaşı'nda esir edilen ve Musul'da hapiste bulunan Urfa Kontu Baudouin du Bourg da Çökürmüş'ün ölümüyle Kılıç Arslan tarafına geçti¹³.

Kılıç Arslan 1107 yılı Temmuz ayında Türk beylerinden Çavlı ile yaptığı savaşta adamlarının kendini terk etmesi sonucu, esir düşmemek için atı ile Habur suyunu geçerken hayatını çok genç yaşta kaybetti. Habur'un Şemsâniyye Köyü civarında bulunan cenazesi daha sonra Meyyâfârikin'e götürüldü ve burada defnedildi¹⁴. Ölümünden Hristiyanlar bile etkilenmiş ve çok üzül-

¹¹ İbnü'l-Kalânîsi; *Zeylû Târihi Dımaşk*, çev. H.A.R. Gibb, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, London 1932, s. 59. Ayrıca bkz. Turan, a.g.e., s. 106 vd; Demirkent, "Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100-1103), *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, İstanbul 2007, s. 119.

¹² İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, çev. Abdülkerim Özaydın, İstanbul 1987, C. X, s. 281.

¹³ Ebu'l-Ferec, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1999, C. II, s. 345-346; *Urfalı Mateos*, s. 231; İbnü'l-Kalânîsi, s. 74 vd; İbnü'l-Esir, C. X, s. 340 vd. Ayrıca bkz.: Turan, a.g.e., s. 108 vd; Demirkent, a.g.e., s. 52 vdd; Abdülkerim Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, Ankara 1990, s. 60- 61.

¹⁴ İbnü'l-Kalânîsi, s. 79; İbnü'l-Esir, C. X, s. 344- 345. Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar...*, s. 62- 63.

müşlerdi. Urfalı Mateos, Hristiyanların onun için yas tuttuğunu, her açıdan çok iyi bir insan sözleriyle Kılıç Arslan'ı anlatmaya çalışırken¹⁵; Ebu'l-Ferec¹⁶ adil idaresinden bahisle onun Musul'u ele geçirdiğinde "her kim bir kimse aleyhinde iftirada bulunursa ölüme mahkûmdur" diye ferman yayınladığını söylemekteydi. İbnü'l-Esir de¹⁷ Musul'u aldığı anda halka ağır gelen vergileri kaldırdığını, insanlara adaletli davranarak kalplerini kazandığını ve insanların birbirleri aleyhinde şikâyetle bulunmaları halinde, o kişinin ölümle cezalandırılacağını söylediğini kaydetmekteydi. Aksarayî¹⁸ ise Müsameretü'l-Ahbâr adlı eserinde Antakya Prinkepsi Bohemund'u serbest bıraktığı için, sultanın kendisine çok kızdığını düşünen ve bu nedenle onu yatıştırmak için 10.000 dirhem para gönderen Gümüştegin'e Kılıç Arslan'ın, İslâmı korumaktan başka gayesinin olmadığını ayrıca paraya ihtiyacı olmadığını söyleyerek sert bir cevap verdiğini ifade etmekteydi.

Haçlı tarihçisi Willermus Tyrensis'in¹⁹ "çok güçlü ve yiğit" olarak vasıflandırdığı Kılıç Arslan bizlerin bu topraklarda kalması için uğraş veren büyük bir kahraman ve çok yönlü bir liderdi. Hristiyanlara karşı İslâmın savunucusu olan Kılıçarslan'ın azmi, çabası ve adanmışlığı bu toprakların ve Türk-İslâm âleminin Haçlılar karşısında kurtuluşu oldu.

KAYNAKÇA

AKSARÂÎ, *Müsâmeretü'l-Ahbar*, nşr. Osman Turan, Ankara 1944.

ALBERTUS, A, *Liber Christiane Expeditionis pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae*, RHC. occ, IV, VIII.

ANNA KOMNENA, *Aleksiad*, trc. Bilge Umar, *Anna Kommena Alexiad*, İstanbul 1996.

CATE, J.L, "The Crusade of 1101", *A History of the Crusades*, Madison-Milwaukee-London 1969, I, s. 343-367.

DEMİRKENT, Işın, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara 1996.

_____, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097)", *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler, Bildiriler, İncelemeler*, İstanbul 2007, s. 21-42.

¹⁵ Urfalı Mateos, s. 231.

¹⁶ Ebu'l-Ferec, C. II, s. 346.

¹⁷ İbnü'l-Esir, X, s. 343. Kılıç Arslan ile ilgili ayrıca bkz. Turan, "Kılıç Arslan I", İA, C. VI, s. 681-688; Demirkent, "Kılıcarslan I", *DİA*, C. XXV, s. 396-399.

¹⁸ Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbar*, nşr. Osman Turan, Ankara 1944, s. 28. Krş. Demirkent, *a.g.e.*, s. 52.

¹⁹ Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, RHC. occ., I, III, 1, s. 112, XI, 6, s. 460-461, çev. E. A. Babcock - A. C. Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. By William Archbishop of Tyre, New York 1943, C. I, s. 153, 470.

_____, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul 1995, s. 17-56.

_____, "Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100-1103), Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler, İstanbul 2007, s. 113-123.

_____, "Kılıçarslan I", *DİA*, C. XXV, s. 396-399.

EBU'L-FEREC, *Abû'l-Farac Tarihi*, trc. Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1999, C. II.

FULCHERİUS CARNOTENSIS, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium*, RHC. occ., III, trc. R. Ryan, *Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, Knoxville 1969.

Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum, RHC. occ., III, trc. Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, Oxford 1962.

İBNÜ'L-ESİR, *el-Kâmil fi't-Tarih*, trc. Abdülkerim Özaydın, İstanbul 1987, C. X.

İBNÜ'L-KALÂNİSÎ, *Zeylû Târihi Dimaşk*, trc. H.A.R. Gibb, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, London 1932.

KÜÇÜKSİPAHİOĞLU, B., *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, İstanbul 2007.

_____, "Türklerle Haçlılar'ın İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı", *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, İstanbul 2013, sy. 3, s. 43-51.

_____, "Sultan I. Kılıç Arslan'ın Eskişehir Yakınında Haçlılar'a Karşı Büyük Mücadelesi: Dorylaion Savaşı (1 Temmuz 1097)", *Tarih ve Uygarlık-İstanbul Dergisi*, İstanbul 2013, sy.4, s. 135-144.

ÖZAYDIN, A., *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, Ankara 1990.

RAİMUNDUS AGUILERS, *Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem*, RHC. occ., III, trc., J. H-L. L. Hill, *Raymond d'Aguilers*, Philadelphia 1968.

TURAN, O., *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993.

_____, "Kılıç Arslan I", *İA*, C. VI, s. 681-688.

URFALI MATEOS, *Vekayinâme*, trc. Hrant Andreasyan, *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Ankara 1987.

WILLERMUS TYRENSIS, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, RHC. occ., I, trc. E. A. Babcock - A. C. Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre*, New York 1943, C. I.